

ՄԱՅԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարեկանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:
Օտարաբաղադրացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисс. Редакция «Маяк»:

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԵՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Բաղրուշի:
Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Բուսման: Արքիւս: Ֆրանսիա: Եւ-
գիպոս: Նամակ Թիֆլիսի: Արտաքին լուրեր:
—ՀԵՌԱՐԻՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Հայաց լեզուն և գրականու-
թիւնը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒՅՑ

Փետրվարի 26-ին

Մարգարիտիան ընկերութեան այս տարվայ
ընդհանուր ժողովը կայացաւ: Ընկերութեան ա-
նունը ամեն հայ գուցէ պարծանքով է յիշու-
ման, որ 18 տարվայ ընթացքում
այնքա՛ն աշխատեց մի բան չէ արել այդ ընկե-
րութիւնը, և չէ էլ կարող անել, երբ ընտրու-
թեան ժամանակ չառ անդգն: Եւ լինում, տալով
ընկերութեան ղեկը այս ու այն անգամ մարդու-
ն: Առաջիններէ համար էլ չէ կարելի վատ ասել, օ-
րինակ պ. Նախագահ Բաղրուշիան համար՝ որի վը-
րա մեծ յոյս կար՝ որ ընկերութեանը ներկա-
նապէս պիտի բոլորվին հարստացնել ինչպէս և
փորձերը երեւում էր, բայց ցատկ կատելը՝ որ
նրա հիմնադրանքը վատ վատ տպագրութիւն ա-
րաւ, որովհետեւ մեր յայտը այդ անապատին դեպ-
քից ցնդվեցաւ: Այժման նախագահ պ. Թումա-
նյանը, որ 16 տարի շարունակ ընկերութեան
գանձապահի պաշտօնն է ունեցել, շատ թոյլ է,
որպէս նախագահ: Թող և պ. պ. անդամները մի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԻՋՈՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:—ՊՐՕ-
ՖԵՍՏՐ ԼԻՆԿՍԵՑ (T. M. Lindsay.)

Առաջնորդելով նոյն ցանկութիւններով, որ
մենք նորերուն արտայայտեցինք վրաստանի
տոհմապետութեան մասին մեր առաջ երեւած տեղե-
կութիւններով առիթով, ցանկութիւններով, որոնք
նպատակ ունեն ծանօթացնել ընթերցողներին օ-
տարազի գիտնականներին կարծիքների հետ մեր
երկրի և ազգայնականութեան մասին, մենք կամե-
նում ենք օգուտ պարել հայաց լեզուի և գրակա-
նութեան մասին պարզեցնել լինելու կարգից յո-
գուածից: Այդ յոգուածը տրված է բրիտանական
էնցիկլոպեդիայի IX հրատարակութեան II հատու-
րի մէջ: Լրագրական տաճարապետի տեղը ստի-
պում է մեզ, ի հարկէ, հրաժարվել ամեն տեսակ
մանրամասնութիւններից և բաւականապէս միայն
լինելու յոգուածից ամենակարգ քաղցածք ա-
նելով:

Նախ մի քանի խօսք հին Արմենիայի մասին—
տեղական լեզուով Հայաստան կամ Հայք:
Հին Հայաստանի քաղաքական յարաբերութիւննե-
րը, հետեւապէս և աշխարհագրական սահմանները
յաճախ փոփոխութիւնների կին ենթարկվում,
բայց նրա ամենամեծ չափերը գտնվում էին հետե-
ւեալ տարածութեան մէջ. հիւսիսում Կովկասեան
սարերի շղթայից սկսած, մինչև Գիւրգիստանի
բնին անցնելով այդ վերջին տաճարը: Ամենահին
ժամանակից զանազանութիւն էր գրվում Մեծ-Հա-
յաստանի—Մեծ Հայքի, որ գտնվում է Նիքարտից
դէպի արեւել, և Գոքը Հայաստանի—Փոքր Հայ-
քի մէջ, որ նրանից դէպի արեւմուտք է գտնվում:
Իսկական առաջինն է Հայաստան: Նա ներկա-
յանում է մէկ տարիակ լեռնային բարձրութիւն
մօտ 7 հազար ֆուտ ծովի մակերեսից բարձր:

Եւ ներկայումս կերպով վերաբերվին դէպի իրանց
ուսանող որդեկները, ամեն անգամ խիստ կեր-
պով չը պահանջելով որդեկներին հրաշքներ:
Խորհուրդ կը տանք մի քիչ շրջանայեաց լինել:
Օրինակ, ինչ է նշանակում թէ մեզ հարկաւոր
չեն մասնագէտներ, մեզ հարկաւոր է տար-
րական ուսում տարածել, բանալով ընկերութեան
գրականութեան համեմատ փոքրիկ ուսում-
նարաններ... Եթէ ես լինեի մի ֆելեթոսիստ,
ընդհանուր խորհրդի ժամանակ մի անգամ ֆելեթ-
տօնի նիւթ կար. օրինակ, պ. Թումանյանի
համար, և այլն...

Ձեր թղթակցի պ. Արէկ Աղբախանը մի քանի
շարաւթ առաջ կորցրեց 3,000 ռուբլի իր պարտի-
քովից. վերջինը դատ է սկսում, չը հաւատալով
որ կորցրած լինի:
Կիրակի օրը պ. Կարապետեանը դատաստեց.
նիւթն էր տարութեան վրա. նրա խօսքը և վեր-
ջերով ցոյց տալ պատմածը, նոյնպէս և նիւթը
լաւ էր: Բայց հարկաւոր էր մեզ համար ոչ միայն
տարութեան վրա խօսել, այլ և ուրիշ առարկա-
ների վերաբերմամբ: Օրինակ, պ. պ. Արամեանը,
Ասֆախանը և Արեւիկանը կարող էին իրանց մաս-
նագիտութիւնից խօսել: Յամեկը է լինել այդպի-
սի դատաստութիւններ ամեն կիրակի. միայն պ.
Կարապետեանին մի համեստ խորհուրդ կը տանք,
այն է իր սօք հասկանալի անել բոլորին: Ինչ
և լից թէ դատաստութիւնը և թէ փորձերը ա-
նից անցան. դա՛ւ լից էր թէ արեւմտաւորնե-
րով, թէ ուսանողներով, որոնք ծախսարկով
դատաստին, յայտնեցին իրանց չորհրդակալու-
թիւնը: Մտաւրը այս անգամ ձրի էր նշանակված:

Պ.

Ամենաբարձր կէտը Արարատ լեռան է, որտեղից
տեղի գրութիւնը, որ յաճախ կտրվում է քա-
րանձաններով և հովիտներով, իջնում է դէպի Եւ-
րասիան դաշտավայրեր արեւմուտքում: Հայաս-
տանում սկիզբն են առնում Նիքարտ, Տիգրիս, Ա-
րաքս և Կուր գետերը և այստեղ ևս գտնվում են
շատ լճեր, որոնցից զխաւարներն վան կամ Աղ-
թամար, Ուրմիա և Գեղամ:

Մեծ Հայաստանը իր ամենածաղկած դրութեան
ժամանակ տաւն և հինգ նահանգների վրա էր
բաժանվում և բաղաձայն «հարուստ ու նշանաւոր
քաղաքներ ունէր: Մի քանի դարերի ընթացքում
Հայկական հարստութեան ժամանակ մայրաքաղա-
քը Արմավիրն էր, որը գտնվում է Արաքսից դէպի
հիւսիս. այստեղից հայաց լեզուով ալիս անհետի-
ւոր փոխադրվեցաւ Արտաշատ կամ Արտակատ
մեր թեւակների առաջին դարի վերջում: Ապա յա-
ջորդաբար մայրաքաղաքներ ընտրվեցան՝ Նյուան-
դաշատ, Վաղարշապատ, Շիրակաւան, և վերջա-
պէս Մշիս, որի աւերակները վկայում են նրա ան-
դեակ հայկապետութեան մասին:

Արմենիական կամ հայկական լեզուն հնդկա-գեր-
մանական լեզուների ընտանիքի իրանական ճիւղի
մի մասն է: Նրա ամենահին գրութիւնը շատ հա-
ւանական է, որ արտայայտվելով լինի վանի բեւե-
ռազարդ արձանագրութիւնների մէջ: Այդ արձա-
նագրութիւնները հետազօտեցին Հինկ (Hinek) *)
և Մորտման (Mordtmann) **): Իսկական հայկա-
կան գրականութիւնը սկիզբն առաւ IV դարում և
ունի էական և մինչև անգամ բացառական քրի-
ստոնական բնուրոյթիւն: Այդ գրականութեան
ամենահին յիշատակարանները Սահակ Պարթևե-
ցու Հին-Կտակարանին և Մեսրոպի Նոր-Կտակարանի
թարգմանութիւններն են: Այդ թարգմանութիւն-
ների լեզուն, որը այժմ էլ գործածական է եկեղե-
ցում:

*) Journal R. Asiat. Soc. vol. IX (1848):
) Zeitschrift d. deutschen morgenl. Gesell-
schaft. vol. XXVI (1872):

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Միլիշան, 8 մարտի

Այն լուրը, որ ձեր Միլիշանի թղթակցից հա-
ղորդել էր ձեր պատմական թերթի № 36-ում,
տեղիս ծխական զորացի հաշի մասին, ի միջի
այլոց իրեն թէ հոգաբարձուները այնպիսի գումար
են ցոյց տուել պ. պ. հաշաւաւորներին, որը ի-
րանց կարծածից պակաս է եղել, սխալ է, և միայն
Հոգաբարձութիւնը այնպիսի պարզ հաշի է ներ-
կայացրել, որ հաշաւաւորները ոչ մի կասկածանք
չեն ցոյց տուել: Միայն է և այն՝ իր թէ հոգա-
բարձութիւնը այդ երեւակայական պակաս գումար
ի մասին մեղադրում է ուսուցչին և սա էլ իր
կողմից հոգաբարձուներին:

Այս մասին պատիւ ունի հոգաբարձութիւնս
գրութեամբ յայտնել ձեզ, պ. խմբագիր, որ այդ-
պիսի մեղադրանք կամ պահանջ, չէ եղած ոչ մեր
կողմից և ոչ ուսուցչի, քանի որ ուսուցիչը մինչ-
օրս չէ խառնվել հոգաբարձական օր և է գործե-
րի մէջ և խառնվելու է հարկաւորութիւն չը կայ,
հասարակութիւնից էլ մեծ մեծ պահանջողու-
թիւններ չէ արած, ինչպէս որ հաղորդել է ձեր
թղթակցից: Ընդհակառակը տեղայն ծխ. զաւր.
ուսուցչի պ. Արշակ Միլիշանցը, բայց իրան
ստանձնած ուսուցչական պաշտօնից, որը բարե-
խղճութեամբ է կատարում, նաեւ կարճ ժամանա-
կում իր աշխատութեամբ կազմել է զորացի հա-
մար մի մատենադարան դանապան անձինքների
նախադասութեամբ, որի գումարը հասնում է թէ
գրամիլ և թէ իրեղեններով մօտ 425 ռուբլու: Այս
մասին երբ պ. ուսուցիչը մանրամասն հաշի ցոյց
տուցի իր աշխատութեան մասին հասարակու-
թեանը, սա էլ ստուգից որ ճիշտ այդքան գումար

ցինքում, հին հայաց լեզուն է: Նոր հայաց լեզուն
ոչ թէ միայն զանազանվում է հին ձեռից բար-
բառային փոփոխութիւններով բուն լեզուի բնա-
կան տարրերի մէջ, բայց և զանազանվում է նրա-
նով, որ ընդունել է պարսկական և թիւրքաց շատ
բառեր (որ կատարվել է երկրի օտարազապա-
տիւնի պատճառով) և լեզուի ֆրազների կազմա-
կերպութեան տեղափոխութեան բնուրոյթիւնով:
Երբեք գլխաւոր բարբառներից—արեւմտեանը, որը
գործ են ածում Կ. Պոլսում և Գոքը—Արիւսում, և
արեւելեանը, որով խօսում են Պարսկաստանում,
Հնդկաստանում և Միջին-Ասիայում ցրված հայե-
րը,—վերջին բարբառը աւելի մօտենում է հին
լեզուին: Համաձայն Ֆիլոսոֆիայի, հայերը երկ-
րորդ դարում Քրիստոսից առաջ սեփական աղե-
նարան ունէին, բայց նրանից ոչինչ հետքեր չեն
մնացել: Նոր այլաբանութիւնը գիւտը վերադրվում է
Մեսրոպին, որը V դարի սկզբումն էր սարգում:
Այդ այլաբանութեանը, երեւի, նախկին այլաբանի
կատարելագործութիւնն է զատաւորութեան յու-
նական սխառնայով: Այլաբանութեան բարկացած
38 տառերից, որոնցից երկու վերջինները օ և ֆ
աւելացրին XII դարի վերջում: Հնչմունքի կողմից
հայաց լեզուն կոչւ է և հարուստ է բաղաձայնե-
րով. չեւտերը վերջին վանի վրա են: Նա քեղա-
կանական սեւեր չունի, բայց մէկ դէպքից, երբ
արական խօսքը կարող է իրականի փոխվել ու
հի աւելացնելով և որ արուի և էգի հասկացողու-
թիւնները արտայայտող համապատասխան խօս-
քերը կարող են աւելացվել զոյականներին նրանց
ընական սեւը արտայայտելու համար: Հոլովումը
լատինական է ձայնաւորի և բաղաձայնի վրա, որոն-
ցից իւրաքանչիւրը բաժանվում է կրկին զօրեղի
և թիւղի վրա: Բոլոր հոլովները և օթն են գոր-
ծիականի հետ միասին: Ինչ ցուցական դերանուն-
ները կանոնաւորվում են (регулярно) ս, տ և
ն ցուցական տառերով, որոնցից առաջինը ցոյց
է տալիս մօտիկութիւն, երկրորդը աւելի փոքր և
վերջինը աւելի մեծ տարածութիւն: Բայց Հոլով-
խոնարհութեւն ունէ, համեմատ և, ա, ու, ի ձայնա-
ւորներին և չորս ժամանակներ՝ ներկայ, անկա-

րի ստացումը կայ զարդում, միաձայն վճեց,
որ մի համեստ պարզում պատու է իր ուսուցչին,
ցոյց տալով իր չորհրդակալութիւնը նորան, և
անա մարտի 17-ին գիւղիս ներկայացուցչների
ձեռամբ պատուեց մէկ արձանից ժամացույցով:
Յարգել խմբագիր, որպէս զի ձեր լրագրի բարե-
միտ ընթերցողները թիւր գաղափար չը կազմեն
ձեր թղթակցի տուած սխալ լուրի առթիւ, որը
հասարակութեան և ուսանաւորների խաղաղութիւնը
խանգարելուց դատ, որիչ ոչինչ օգուտ չէ պատ-
ճառում, խնդրում ենք, ձայնարութիւնը վերա-
կանգնելու համար, տեղի տաք երկրորդ գրութեանս
ձեր աղջօգուտ լրագրի էջերից միում:

Հոգաբարձուներ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Շվեյցարիայում
Ֆրանսերէն լեզուով հրատարակվող «Les Missions
evangeliques» ամսագրի մի համարը, որ ամբող-
ջութեամբ նուիրված է Հայաստանում բողոքական-
նութեան տարածման նկարագրութեանը: Այդ
տարակի յոգուածը մի տեսակ գեղեցում է թէ
ինչպէս և ինչ չափով աւետարանականութիւնը
տարածվում է հայերի մէջ և ինչպէս այս բաղիւս
ժաղկէն ևս աւետարանականութիւնը ընդունող հա-
յերի մէջ երկու որոշ ուղղութիւններ, որոնցից
միւր ժողովրդական բողոքականութիւնն է, իսկ
միւրը եպիսկոպոսական բողոքական եկեղեցին:
Առաջին ուղղութիւնը ընդունվել է թիւրքաց հա-
յերի մէջ ամերիկացի միսիոնարների ախառու-
թեամբ, երկրորդը անդրկական եկեղեցու շնորհով
է սկսում արմատներ գցել Հայաստանում:

տար, անցեալ անորոշ և ապաւնի. վերջինը երկու
ձև ունի: Իր համաձայնութեամբ (СНТАКЕСЬ)
հին հայաց լեզուն աւելի նման է կասիկական
յոյն լեզուին: Ամենալաւ քերականութիւններն են.
Պետերմանի (Բէրլին 1872) և Լուսերի (Վիէննա
1869 թ.) քերականութիւնները, նոյնպէս իրեղե-
քերականութիւնը (Կ. Պոլսի 1856 թ.): Թիֆլիսի
բարբառի վերաբերութեամբ Պետերմանի մէկ յո-
գուածը կայ Abhandlungen der K. Akademie
der Wissenschaften. Berlin 1867 թ. մէջ:

Ինչ որ վերաբերում է այժմ հայկական գրա-
կանութեանը, ամենից առաջ պէտք է նկատել,
որ Հայաստանի ցրիստոնէական գրականութիւնը
բոլորովին ունչացաւ: Հին հայերը, ինչպէս
երեւում է, ունէին աւետարական և պատմական
մեղերի մէկ ժողովածու պարսկական Շահ-Ն ա-
մէի նման, որոնց մասին յիշողութիւնը երկար
ժամանակ մնացել էր հասարակ ժողովրդի մէջ,
մանաւանդ Գողթան դատարան: Այդ երեղերի մէկ
մասը պահպանել է Մովսէս Խորենացին և քննել
ու հետազօտել են շատ ամենաւոր գիտնական-
ներ, մանաւանդ Էմին *) և Կիւլօրի: **)

Քրիստոնէութեան մտնելուց յետոյ գրականա-
կան գործունէութիւնը սաստիկ զարգացաւ հայերի
մէջ, բայց այդ գործունէութիւնը, զիւստորապէս,
արտայայտվեցաւ, սկիզբն և յունական թարգ-
մանութիւններով: Հայ ուսանողներին կարելի էր
հանդիպել Աթէնքում, Բիւզանդիայում, Ալեքսանդ-
րիայում և Հոփում և նրանցից մի քանիսը
անուն ստացան իրանց ընտրած գիտութեան
ճիւղի մէջ: Այդ ձգտման ներ պարտական, որ
հայաց լեզուով պահպանվել են շատ հնդկական-
թիւններ, որոնց բնագիւղները կորած են, օրինակ,
Պամֆիլիոս Եւսեբիոսի ժամանակագրութիւնը (270
—340), հրէա-յունական փիլիսոփայ Ֆիլիո հեղինա-
կութիւնները (քրիստոնէական դարաշրջանի ամե-
նաւագրում): Եղեալը մէկ ուրիշ փիլիսոփայ Բար-

*) Vebk Huin Hayasani. Մօսկւա 1850
) Rev. des D. Mondes. 1852 vol. XIV. E-
tudes sur les chants hist. de l'anc. Arménie
(Journal Asiatique 1852):

Ստացանք յօդուս Կ. Պոլսի Գաղթական Երեւանի Գաղթական Միութեան Պաշտօնակցի 1 թուր: Հին փողերի հետ կանխ 226 թուր:

Ուրա լրագիրները լսել են որ պ. Նիկողայեան, որ մի ժամանակ հրատարակում էր «Օճօր»-ը, լրագիրը թիֆլիսում, դիտարկութեան ունի նոյն լրագրի հրատարակելը չարժանակել Ս. Պետրոսով: Գրում է արդէն այդ մասին խնդիր է ներկայացրել կառավարութեանը:

ՍՂ.ՆԱԽԻՅ մեզ գրում են: «Մարտի 1-ից մինչև նոյն ամսի 7-ը ստատիկ քաղաքի էին անում Սիւնիքում, որոնցից շնորհիւ շատերի անկողնի: Իսկ ամսիս 6-ին մեծ կորուստ կրեց Կարապետի կողմէ վրաց գիւղը, որ այրվեցան 60—65 հատ տնակներ, այրվեցան մի քանի մարդիկ և անասուններ: Մի և նոյն օրը հրդեհից շնորհիւ են վերին-Մալիսիի բնակիչները»:

Նոյն տեղից մեզ գրում են որ Սիւնիքում երկու անգամ է սկսվում կոչված հիւանդութիւնը: Այս տարի Սիւնիքի կողմերում անասունների մէջ էլ մի տեսակ անտ յայտնվեց, որից շատ վնաս են մատուցում ոչխարները:

Տպում ենք «Մշակի» ներկայ համարում «Кавказ» լրագրից բանասիրական յօդուածը, հայոց գրականութեան մասին: Զօրաւոր ստորագրել է պ. Գինդէլշտեյն:

Այս օրերս հասել է թիֆլիս մի երիտասարդ, հայ, պ. Կարապետ Ներսիսեան, որ եղել է Ամերիկայում և բերել է իր հետ ամենամեծ դիտարկ, ինչպէս ֆոնօրգրաֆ (ձայնագիր) և թէլեֆոն (հեռաձայն) մեքենաները, նոյնպէս և շատ ուրիշ հետաքրքիր գործիքներ: Վերև յիշվածներին առաջին մեքենան կրկնում է ինքն իրան ամեն ձայնի, որոնք կը լսվին այն դահլիճի մէջ, ուր դրված կը լինի մեքենան և կը պահպանի էլ իր մէջ այդ ձայնները: Երբ հարկաւոր է, մեքենան նորից կարող է նոյնութեամբ կրկնել իր մէջ պահած ձայնները: Օրինակի համար պ. Ներսիսեան անցնելով Թաթուս, իր գործիքի ներկայութեամբ երգել է տուել Բաթումի հայ քահանային և այժմ թիֆլիսում մնալ ամեն լուրջ կարող ենք կրկնել:

Ղենասիի գրուածները (154 թ. Բրիտանից յետոյ) փաստաւ Բիւզանդացու և ուրիշների գրուածները: Հինգերորդ դարը հայկական գրականութեան ամեն նախադիպալ ժամանակն էր: Այդ ժամանակ Մեսրոպը փոխուեց և կատարելագործեց հայկական այբուբանը, որը և սովորեց տուել հայոց այբուբանային հնարողի պատիւը վերագրել նրան *):

Սակայն պատմաբանը թարգմանեց Հին-Կտակարանը Սեպտուալդիստայի (70 միլիոնների ալեքսանդրեան-յունական թարգմանութիւնը): Այդ գիտական մարդկանց արժանաւոր աշակերտներ յայտնվեցին՝ Եփրեմ Կողբացի, Կորիւն—Մեսրոպի կենսագրութիւն գրողը, և Գալիթ—անցողի* յունական փիլիսոփայութեան խորամուխ հետազոտողը, որը թողեց «փիլիսոփայական որոշումներ» և Արիստոտէլի թարգմանութիւնը: (Journ. Asiat. 1829—La vie et les ouvrages de David le phil. armén., Neymann-f): Եփրեմ, որը գրեց Վարդանանց պատերազմի պատմութիւնը պարսից ղեմ, որը մեծ ժողովրդականութիւն է վայելում և շատ անգամ թարգմանվել է (Neymann London. 1830): Մովսէս Խորենացին իր մայրենի երկեր յայտնի պատմաբաններից ամենանշանաւորն է ամենալաւն է: VI-րդ դարում հայոց գրականութիւնը համարեալ բոլորովին ընկնում է և յունական կուլտուրայի հետ ունեցած ամեն տեսակ կապերը կտրվում են պարսից թագաւորների չնորհիւ: VII-րդ դարում Գրիգորի Մանգրեանը յայտնվեց Զենոբին (Zenob) և շարունակեց Տաթուսի պատմութիւնը, Սեբեոսը (Sebeos) կազմեց Հերակլի պատմութիւնը, Անանիա Շիրակացին գրեց ասորաբաշխական հեղինակութիւններ, Թէոդորոս և Սահակը գրում էին ասորաւորութեան մասին: VIII-րդ դարի վերջ տեսնողների մէջ գլխաւոր տեղը բռնում են Գրիգորի հանդէս Օմեյյեյն (Եփրեմ) և Ստեփան Սիւնիք: IX-րդ դարում նշանաւոր էին՝ Գրիգորի կաթողիկոս, Թովմա Արքեպիսկոպոս և Մեսրոպ: Վերջապէս X-րդ դարում յիշուեալ արժանի են՝ Խորհրդի Մեծը,

լսել Բաթումի հայ քահանայի ձայնը, որ մնացել, որոշակի է ֆոնօգրաֆ մեքենայի մէջ: Իսկ թէլեֆոնի միջոցով ահագին հեռաւորութեան վրա կարելի է խօսել և ամեն տեսակ ձայնի լսել, նոյն իսկ իր տան մէջ նստած, կարելի է լսել քաղաքի միւս ծայրում գտնվող թատրոնի մէջ անվող կրածութիւնը: Լսում ենք որ պ. Ներսիսեան դիտարկութեան ունի մի քանի ներկայացումներ տալ թիֆլիսում և ցոյց տալ մեր հասարակութեանը ամեն տեսակ նորագիտ գործիքներ որ բերել է իր հետ Ամերիկայից: Պարոնը, ինչպէս լսել ենք, կը ներկայացնի իր գործիքները Արքեպիսկոպոսին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՒՄԻՆԻԱ

Բուխարեստից մարտի 10-ից հաղորդում են հետևեալը: Երբ այժմեան միմիտրութիւնը լուսնիական պարլամենտին ներկայացրեց դիմումները Բեսարաբիան գիշերելու և Գոնայի հարցերի մասին, Կոզախիչանո յայտնեց, որ միմիտրութիւնը չէ ներկայացրել զիւլաւանական մի քանի գրագրութիւնները: Այդ մեղադրանքի ճշգրտութիւնը վերատուգելու համար պարլամենտական մի մասնաժողովը նշանակեցաւ, որ արդէն ներկայացրեց պարլամենտին իր գիւլուցումը այդ հարցի վերաբերութեամբ: Մասնաժողովը յայտնեց, որ միմիտրութիւնը ոչինչ չէ ծածկել և որ Կոզախիչանո հրաժարվեցաւ ներկայանալ մասնաժողովի նիստին և բացատրութիւններ տալ, սակայն թէ մասնաժողովի անդամները նրա քաղաքական հակառակորդներ են: Զեկուցման մէջ ասված է, որ արտաքին գործերի միմիտրութեան մէջ կազմված մասնաժողովը Բեսարաբիան գիշերելու մասին երկու «կանաչ գրքեր» գտաւ, որոնցից մէկը կազմել էր Կոզախիչանո, իսկ միւսը նրա յայտնի Բոէրէսի: Երկու գրքերն էլ մի և նոյն բովան-

դակն ունենալով ենք, Գրիգոր Նարեկացին, Մովսէս Կազանկասացին և Ստեփան Ասուրի: XI-րդ դարում հայոց գրականութեան մէջ յիշվում է աղբայրն պատմաբան Արիստակէս Լատուրիցին և Նիկեայի Մատթէոս երեքը: Այդ բոլոր անունների մէջ Գալիթը և Եփրեմը հայոց գլխաւոր կլասիկներն են:

XII և XIII-րդ դարերը կազմում են հայոց գրականութեան երկրորդ մեծ չրջանը, երբ կրկին նկատելի է դառնում սիրիական աղբայրութիւնը: Այս ժամանակվայ քաղաքի հայ մատենագիրներից հայոց գրականութիւնը պարծնում է Գրիգոր Մանգրեանի անունով, որը իր մայրենի լեզուի մէջ մտցրեց բանաստեղծութեան արաբական սիւստիմը, Ներսէս Լամբրոսացու, Միսիկար Գօշի (Journ. asiat. 1841), Գրիգորի Վանականի, Վարդան Մեծի (Journ. asiat. 1867), Վահրամի և Սեբեոսի անուններով:

Ի հարկէ բոլոր մեր յիշած մատենագիրների անունները կապված են ասորաւորութեան փիլիսոփայական, մասամբ պատմական հեղինակութիւնների և առհասարակ ծանր և, այդպէս ասած, մեղի ծանրակշիւ արտադրութիւնների հետ: Իսկ ինչ որ հայոց բանաստեղծական գրականութեան մէջ վերաբերում, նա շատ աղքատ է և այդ կողմից հայոց գրականութեան պատմութեան բոլոր այդ երկարատև չրջանում, կարելի է, ամենաաղքէ ընկնող գրուածք համարել միայն Ներսէս Կազանկասի ստանաւորները և Միսիկար Գօշի ու Վարդանի առակները: Բանաստեղծական գրականութեան այդ նշանաւոր աղքատութեան պատճառը բացատրվում է հայերի գործնական խելով և ֆանտազիայի պակասութեամբ և, բացի դրանից, դա ցոյց է տալիս նոյնպէս, որ ուրախ և բանաստեղծական չէր մեծ մասամբ հայերի պատմական կեանքը, և որ նրանք ոտանաւորների և երգերի գլուխ չունէին:

XIV դարի և XV դարի մէջ եղած ժամանակա-միջոցը հայոց գրականութեան անկման դարաշրջանն է համարվում և այդ բոլոր ժամանակի առաջնաւոր հեղինակութիւնը թիմուր Թովմա Մեծը:

Գալիթիւնն ունեն, այն զանազանութեամբ, որ երկրորդի մէջ չեն մտել անհնական հարցերին վերաբերեալ դիմումները: Այդ պակասութիւնը չէ փոփոխում դիմումներին միտքը: Զեկուցման ներկայացնելուց յետոյ Կոզախիչանո աշխատում էր անպարտաւորել իր մեղադրանքը, բայց այդ նրան չաջողվեցաւ և պարլամենտը ձայների նշանաւոր բազմութեամբ անցաւ օրական հարցերի քննութեանը:

ՍԵՐԲԻԱ

Սերբիան թագաւորութիւն յայտնելուց յետոյ կատարված անցքերի մասին Բէլգրադից, մարտի 9-ից, «Polit. Corresp.» լրագրին գրում են հետևեալը: Մարտի 6-ին կազմած ջահահանդէսը ուղեորվեցաւ դէպի պալատը, որտեղ քաղաքային վարչութեան գլխաւորը ողջունեց թագաւորին ջերմ խօսքերով: Թագաւորը իր պատասխանի մէջ շնորհակալութեամբ մասնացոյց եղաւ այն ծառայութիւնների վրա, որ առաւ Սերբիայի մայրաքաղաքը երկրի առաջադիմութեան և կուլտուրայի համար: Այնուհետև ջահահանդէսը ուղեորվեցաւ դէպի միմիտր-նախագահի և սկուպինայի նախագահի բնակարանները Պեռօշանայի և Պոզոլիչի պատին ցոյցեր անելու համար: Մարտի 7-ին Բէլգրադի բոլոր եկեղեցիներում մաղթանքներ կատարվեցան: Այնուհետև թագաւորը ընդունեց Սկուպինայի, Օֆիցէնիքի և Սերբիայի բարձր ուսումնարանի պատգամաւորութիւններին: Սկուպինայի նախագահի ճառին թագաւորը պատասխանեց, որ իրան բաղաւոր է համարում յայտնել իր ժողովրդին, թէ Սերբիան թագաւորութիւն յայտնելուց մի օր յետոյ երկու մեծ պետութիւնները յայտնեցին, որ ընդունում են այդ փոփոխութիւնը: «Ես

կատարում եմ իմ և իմ ժողովրդի պարտականութիւնը, ասաց թագաւորը, ձեր ներկայութեամբ յայտնելով իմ շնորհակալութիւնը երկու թագաւորներին, այն է Ֆրանց-Յոզեֆի և Վիլհելմ կայսրերին: Ես կարող եմ նոյնպէս յայտնել ձեզ, որ կառավարութիւնը ցերեզգործից և բուսնիայից շնորհակալութիւններ ստացաւ: Այս բոլորիս, երբ ես պէտք է վերջացնեի իմ ճառը, ինձ տեղեկացրին, որ խաղախան թագաւորը ճանաչեց Սերբիայի թագաւորութիւն գաւառը»:

ՖԻՆԱՆՍԻԱ

Ֆրանսիական արմատականները մէկը միւսից յետոյ նախագիծներ են ներկայացնում պոստգամաւորների ժողովին հոգեւորականութեան իրաւունքները սահմանափակելու և պետութիւնը եկեղեցու ազդեցութիւնից ազատելու համար, նկատում է «Голосъ» լրագիրը: Պատգամաւոր Բուստե աշխատում է ոչնչացնել կոնգրեգատը, այսինքն այն դաշնագիրը, որ կապվեցաւ պապի հետ 1801 թուականին և որով ուղղվեցաւ հոգեւորականութեան գրութիւնը Ֆրանսիայի մէջ: Պատգամաւոր Ժիւլ Բօշ առաջարկում է ոչնչացնել կաթոլիկական և արքեպիսկոպոսական կաթոլիկները, իսկ աւելի արմատականները պահանջում են վերցնել դատարաններից պատկերները և ոչնչացնել կրօնական երգումը: Կարծես թէ Ֆրանսիայի մէջ կաթոլիկ հոգեւորականութեան համար վատ օրեր սկսվեցան: Անտաթի մէջ նորերում ազատամիտները յայտնեցին կղերականներին, ուսումնարանական օրէքի համար Ժիւլ Սիմոն մի աւելում առաջարկեց, որի համեմատ ժողովրդական ուսումնարանների մէջ դասատուութիւնը պէտք է պահպանել կրօնական բնագործիւն և այդ

գործունէութեան բոլոր գլխաւոր կենտրոններում, մասնաւոր Կ. Պոլսում և թիֆլիսում: Գլխաւոր նախապատգարկի մէջ մեր գործունէութիւնը պատգամաւոր անուն ունեն մեր հայերին լրագիրների խմբագիրները՝ Գ. Ե. Արքեպիսկոպոս, Ա. Յ. Յովնանիսեան, Պ. Սիմոնեանց, և նոյնպէս Նիկեայի, Կապանում և նրա մէջ, որ նրանք աշխատում են ժամանակակից հայ գրական լեզուն մաքրել օտար խառնուրդից, որոնցով նրա շնորհաւոր են Կ. Պոլսում թարգմանվող Ֆրանսիական թիֆլիս հեղինակութիւնները: Սերբիայից զբաղվող աշխատում են յարութիւն տալ հին կլասիկական լեզուի բառերին և դարձնաւորներին, որոնք մուսուլմանական էին տուած մասնատական տիրապետութեան և ազգային ճնշումի ժամանակ: Հին հայոց լեզուն ընդունալ է վերացական հասկացողութիւնները և մինչև անգամ ժամանակակից քաղաքակրթութեան դադարաւորները արտայայտելու նոր հայոց լեզուի օգուն համապատասխանող բառերի մի քանի փոփոխութիւններով, և այդ պատճառով մեր թիֆլիսի գործերը գործունէութեան շատ չնորակալ և արդիւնաւոր դաշտ են ընտրել: Մայրենի բառը հին ազգային լեզուն համար արած կռանդու աշխատութեան շնորհիւ, մի քանի տասնեակ տարիների ընթացքում արդէն, այժմեան հայոց լեզուն բաական մաքրված է իր համար խորթ և օտար խառնուրդից և թիֆլիսից սկսվում է թիւրքիզացումն էլ տարածվել: Հայոց լեզուի դարգացմանը նպաստեց մասնաւոր պարբերական մամուլը թիֆլիսում, չնորհիւ այն հանգամանքի, որ մեր հայ պարբերականները դէպի իրանց խնդրելու և արդիւնաւոր են վերաբերվում և կուլտուրական կառավարութիւն էլ, մասնաւոր Մեծ Իշխան Միխայէլ Նիկողայիլիչի փոխարքայութեան ժամանակ, նշանաւոր կերպով թեթեւացրեց գրականական գործունէութեան պայմանները:

(Кавказъ) Վ. Գինդէլշտեյն

*) Fr. Miller Ueber den Ursprung der Armenischen Schrift. 1865.

աւելուածը մերժեցաւ ձայնների նշանաւոր մեծամասնութեամբ:

Այնու ամենայնիւ սխալ կը լինէր ենթադրել որ այս հանգամանքների շնորհիւ կաթոլիկ կուսակցութեան դրութիւնը փոքր-սփայլ մը վատացած է: Այդ կուսակցութեան համար զգալի է միայն այն հարուածը, որ հասցրեց նրան սենատը մերժելով ժիւլ-Ֆլամանի աւելուածը և դրանով փոքրացրեց կղերական կուսակցութեան նշանակութիւնը սենատի մէջ: Ինչ կը վերաբերի Բուսսէի, Բոչի և միւսների նախագիծներին, նրանք վստահաւոր չեն կղերական կուսակցութեան համար, որովհետեւ շատ կասկածելի է, որ նրանք հաստատուեն և օրէնքների ոյժ ստանան: Բուսսէի առաջարկութեան դէմ բողոքեց հանրապետական ամբողջ մամուլը և չը նայելով որ նրա նախագիծը յանձնվեցաւ պարլամենտական մասնաժողովի քննութեանը, այնու ամենայնիւ ոչ ոք չէ հաւատում որ նա ընդունվի պատգամաւորների ժողովից: Կառավարութիւնը և հասարակական կարծիքը ընդդէմ են այդ առաջարկութեանը: Վերջապէս նրա դէմ է նախագիծը տարածում լինելը և հակասահմանադրական բնաւորութիւնը: Բուսսէի պահանջում է զննչային մի դաշնագիր, որ կապել է Ֆրանսիական առաջին հիւսիս-արևմտային խմբի հետ: Այդ առիթով Ամստերդամի քաղաքացի շատ իրաւացի կերպով նկատեց, որ դաշնագիրները չեն կարող զննչանալ նրան կապող կողմերից մէկի կամքով և որ պատգամաւորների ժողովը միայն իրաւունք ունի այդ հարցը վերաբերութեամբ բանակցութիւններ սկսել պապի հետ: Վերջապէս ինչպէս էլ վարվի պատգամաւորների ժողովը, սենատը չի հաստատի Բուսսէի նախագիծը, ինչպէս չի ընդունի նաեւ նրա միւս համախոհների առաջարկութիւնները:

Չը նայելով որ Վատիկանի մէջ ողբում են կաթոլիկ եկեղեցու դրութիւնը, նա իրականապէս այնքան վատ չէ, որ կարողանայ շփոթեցնել կղերական կուսակցութեանը որ և է երկրում: Բուսսէի և Բոչի նման թըշնամիները նրա համար սարսափելի չեն, նրանք միայն առիթ են տալիս կաթոլիկ եկեղեցուն բողոքել ժամանակակից հասարակութեան մեղքերի դէմ և յոյս յայտնել, որ դործերի այսպիսի դրութիւնը կարող է ժողովրդի մէջ յեղափոխութիւն գործել և այդպիսով յաղթող հանդիսանալ եկեղեցուն իր հակառակորդների դէմ: Պապական կառավարութեան յամառութիւնը դերմանական կառավարութեան հետ բանակցելու ժամանակ, նրա յարձակողական դիրքը իտալական կառավարութեան վերաբերութեամբ ապացուցանում են, որ կաթոլիկ կուսակցութիւնը իր դրութիւնը ճշմարիտ և անմիջապէս չէ համարում: Պապը շարունակ պահանջում է, որ նրան վերադարձնել իր անկախութիւնը, այսինքն նրանից խլած մարմնաւոր իշխանութիւնը և յոյս է յայտնում, որ իր գահը շուտով յաղթող կը հանդիսանայ:

Պապը այդպիսի բովանդակութեան պատասխան տուեց այն ուղերձին, որ նրան ներկայացրին կարդինալները մարտի 2-ին պապի ծննդեան օրը: Այդ ծառի մէջ Լէոն XIII ուղղակի յայտնեց, թէ հռոմէական պապը երբեք չի ձանաչի այն «ստորացնող դրութիւնը», որ ստեղծեց նրա համար իտալական կառավարութիւնը և թէ յիմարութիւնը կը լինէր երկաթեղէնը որ ամբողջ աշխարհի կաթոլիկները կը համբերեն, որ իրանց եկեղեցապետը այդպիսի ստոր դրութեան մէջ լինի: Այդ բաւական չէ պա-

պը համոզւած է, որ նոյն իսկ կաթոլիկ եկեղեցու թշնամիները մի ժամանակ անհրաժեշտ կը համարեն դիմել պապի օգնութեանը և որ այդ օգնութիւնը նրանց համար միակ փրկութիւնն է:

Լէոն XIII պապը առաջին անգամ չէ, որ յայտնում է այդ հպարտ կարծիքը և յայտնում է այնպիսի համոզմունքով, որ զուրկ չէ վեհաձայնութիւնից: Բիւսսէի աշխատանքները պապական կառավարութեան հետ համաձայնութիւն կայացնելու համար անչափ յուսադրեցին կաթոլիկ կուսակցութեանը և նրա առաջնորդներին:

ԵՊԻՊՏՈՍ

«Daily News» լրագրի թղթակիցը հեռագրում է Ալեքսանդրիայից փետրվարի 26-ից: Արաբի-բէյի ազդեցութիւնը եգիպտական դործերի վրա օրից օր նկատելի է դառնում: Նրան արդէն միջնորդ-նախագահ են համարում: Թէպէտ մինչև այժմ այդ պաշտօնը վարում է Մահմադ-Սալիհ, բայց ամեն անգամ խորհուրդ է հարցնում Արաբի-բէյից և երեւի շուտով կամաւորապէս կը հրաժարվի իր պաշտօնից յօգուտ Արաբի-բէյի: Չինուորական կուսակցութիւնը խեղճի պաշտօնի մէջ ներկայումս ամենամեծ նշանակութիւն է ստացել: Ի միջի այլոց այդ կուսակցութեան կողմն է անգլիացի Սաօն-Փաշա, որ եգիպտական ծառայութեան մէջ է և ամեն կերպ աշխատում է յայտնել իր համակրութիւնը եգիպտական այժմեան շարժմանը: Պատերազմական պատերազմութիւնները շարունակվում են: Մեծ քաղաքներում անգլիացիների տրամադրութիւնը եւրոպացիների վերաբերութեամբ շատ վատ է: Վայրէջքի մէջ առ ժամանակ հանգստութիւն է տրուում, բայց ամենքը երկիւղ են կրում ապագայի համար:

Կայրէքից «Polit. Corresp.» լրագրին գրում են փետրվարի 22-ից: Ներկայումս այստեղ կատարեալ հանգստութիւն է տրուում: Լուրերը անդլիական և ֆրանսիական ֆինանսական վերահսկողների հրաժարականի մասին դադարեցին: Նրանք է, որ վերահսկողները իրանց կառավարութիւններէն ընդհատեցին հրահանգներ են ստացել, որովհետեւ առաջ նոր միջնորդութեանը բացարձակ թշնամութեամբ էին վերաբերում: Իսկ իսկ այժմ շատ զգուշ են վարվում իրանց յարաբերութիւնների ժամանակ միջնորդութեանը: Ամենքը այժմ հետաքրքրվում են կայացրել: Արդեօք նրանք նախագահական մի միջոց կը գործադրեն, թէ ժամանակ կը տան նոր կառավարութեանը կարգադրել եգիպտական դործերը: Այստեղի քաղաքական շրջանները համոզված են, որ պետութիւնները կը հետեւեն վերջին քաղաքականութեանը: Արեւելեան և միջին եւրոպայի պետութիւնները մինչև այժմ ցանկութիւն չեն յայտնել խընձել եգիպտական հարցը արհեստական միջամտութիւններով, իսկ արեւմտեան պետութիւնները սառնութեամբ են վերաբերվում եգիպտական դործերին այն ժամանակից, ինչ ֆրանսիայի մէջ կառավարութիւնը ֆրէյսիէի ձեռքն է անցել: Գործերի ընթացքը կախված է նրանից, արդեօք կենթարկվի Արաբի-բէյ նոր միջնորդութեանը, արդեօք կը բաւականապէս պատերազմական և միջնորդական խաղաճի պաշտօնով, թէ կը շարունակի իր ինտրիգները: Անկասկած է միայն, որ խեղճը այլ ևս ոչինչ ազդեցութիւն չունի և այժմ նրա նախկին իշխանութեան ուրուական է մնացել:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլսի, 4 մարտի 82

Մայրաքաղաքիս «Ստամբուլ» անդլիական օրագրի մէջ հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը կարդացիք 15/3 մարտ թուականաւ:

«Բ. Գրան և հայոց պատրիարքարանի մէջ բանակցութիւնը կը շարունակին Սոյ կաթողիկոսի հարցի մասին: Այս վերջինը հայ հասարակութեան մէջ մի հերձուած յարուցանել ուզեց և օսմանեան կառավարութիւնն մի բերաթ ու անկախ հրատարակեց զայն, աշխարհական իշխանութեան նկատմամբ: Այս կէտն էր զխառնութեամբ, ինչպէս ամենքը կը յիշեն, որ նորին բարձր պրպանութեան Ներսէս պատրիարքի հրաժարմանը պատճառ եղաւ: Բ. Գրան վերջին օրերս 7 անդամներ բաղկացեալ մի մասնաժողով կարգեց, որոց մին պատրիարքարանը ընտրելու իրաւունք ունի, *) և այս մասնաժողովին յանձնեց պատրիարքարանի գանաղատները քննելու հարց: Եւ առկայ այս հարցին լուծումը խիստ հեշտ է: Սիսի կաթողիկոսի պահանջումները պէտք է մերժուին, վասն զի ոչ միայն անհիմն են բոլորովին, այլ և բացարձակապէս հակառակ են ամեն կայսերական հրովարտանքին և հայոց սահմանադրութեան:

Եւ միանայ կաթողիկոսն, որ Բուսսէի մէջ կը նստի, բոլոր աշխարհին հայոց կրօնական դերագոյն զուպն է: Նա հայոց պապն է: Կրօնական տեսակետով, թէպէտ Կ. Պոլսի պատրիարքը, Ներսէսեան պատրիարքը, Աղթա-մարայ և Սոյ կաթողիկոսներն, եկեղեցական դատարարներ մէջ մի և նոյն աստիճանն ունեն և ամենքն Եւրոպայի կաթողիկոսի իրաւասութեան ներքեւ են, սակայն առաջինը (Կ. Պոլսի պատրիարքը) նոյն մէջ յառաջագոյն է: Նա է Եւրոպայի կաթողիկոսի գործադիր իշխանութեան ներկայացուցիչը: Իսկ աշխարհական տեսակետով, Կ. Պոլսի պատրիարքը իր քաղաքական իրաւասութիւնը բոլոր օսմանեան կայսրութեան հայոց վրայ կը տարածէ, և Ներսէսեան պատրիարքն, ինչպէս նաեւ Սոյ և Աղթամարայ կաթողիկոսներն նորա իշխանութեան ենթարկուած են: Չը կայ տրուած մի ֆէրման որ այն կէտը որոշակի ընդհատած չը լինի:

Պատրիարքն ազգային ժողովին նախագահ է, որ ըստ սահմանադրութեան, որ տրուած է հայոց 1860 թվին ստեղծան Արդու-Մէջլիս օրով, զազը կը ներկայացունէ: Մայրաքաղաքիս և դաւառաց բոլոր թիւները, Սոյ թիւնն ինչպէս միւսներն, այդ ժողովին մէջ երեսփոխաններով ներկայացված են:

Ներկայ Եւրոպայի կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ որ կատարեցաւ 1866 թվին, Սոյ և Աղթամարայ վիճակներն քուէարկութեան մասնակցեցան, և այսպէս ճանաչեցին նորա հողեր իշխանութեան համաշխարհական լինելը:

Սոյ Մկրտիչ կաթողիկոս, 1870-ին անուանվել վերջը, 1871-ին իր ընտրութեանը Ազգային ժողովին վաւերացաւ, և ապա Եւրոպայի կաթողիկոսն ձեռնադրուեցաւ: Կ. Պոլսի պատրիարքարանն են, մասնաւոր պատուիրակներու միջնորդութեամբ, հսկեց Սոյ ընտրութեան օրինաւորութեանը վրայ:

Կաթողիկոսն, իր անուանումէն անմիջապէս ետքը, մի յայտարարութիւն ստորագրեց, որով կը խոստանար մի կանոնադրութեան տրամադրութեանց հնազանդել որ Ազգային ժողովն կը պատրաստէր, որպէս զի վերջնականապէս վերանայ մի քանի թիւրքականութիւնը որք մնացել էին պատրիարքարանի և Սոյ կաթողիկոսին մէջ:

Սոյ կաթողիկոսն, իր օժանդակ վերջը, չուզեց յարգել իր գրաւոր յանձնառութիւններն, և թողուց հեռացաւ իր հովուական գահէն: Նորա երկարատեւ բացակայութիւնն բազմաթիւ գանաղատներու և առիթ տուաւ իր վիճակի ժողովրդեան կողմէն:

1876 Սոյ կաթողիկոսը հետեւեալ պահանջումներն բրաւ:

Մի գումարի վճարումն իր ամսական ուժով:

*) «Ստամբուլ» կը սխալի: Անգամայն թիւ 4 է ոչ թէ 7, և պատրիարքարանը չէ հրապարակում մի անդամն իրան ընտրելու: Չորս անդամներն երկուքն հայ են, բայց Բ. Գրան պաշտօնակցներն են անոնք և ուղղակի Բ. Գրանն ընտրուած:

Ե. Թ. Զայ ընթերցողաց համար հարկ չէ ցոյց տալ թէ որքան սխալ տեղեկացած է այս մասին անգլիացի խմբագիրը:

Կաթողիկոսական աթոռին Սիսի մի ուրիշ տեղ փոխադրուի:

Սոյ վիճակին ընդդէմումը: Կառավարութեան կողմէն լուսնի ընդարձակ արածութեանց տրուին, քան ընդհանրապէս դաւառաց առաջնորդներուն վայելած:

Ազգային ժողովն, յետ քննութեան, մերժեց այս չորս խնդիրն, առարկելով թէ չէ կարող հաւանել այնպիսի պահանջումներու որք զպատարաւորութեանց հակառակ են, առարկելով որք հայկական եկեղեցւոյ պատմութիւնն նուիրագործած է:

Ժողովն յաւելցուց որ եթէ Սոյ կաթողիկոսն իր այս անարդար պահանջմանց վրայ պնդէ, նա իր բարձր պաշտօնավարութիւնէն դադարեալ պիտի համարուի:

Բնադատուելով այսպէս հնազանդելու կամ հրաժարելու, կաթողիկոսն առ երեսփոխ հնազանդել ձեացուց. բայց մի քիչ ժամանակ վերջը Կոստանդնուպոլսի գաղով իր նախկին փորձը նորոգեց և միջոցաւ Ազգային ժողովը կը խորհրդակցէր այս հարցին վրայ: Նա Բ. Գրան հետ բանակցութեանց սկսաւ: Հարկ չեմք համարել այս բանակցութեանց մանրամասնութիւններն պատմել. բաւական է ըսել թէ կաթողիկոսն յաջողեցաւ ստանալ մի ֆէրման որ Կիլիկիայ հայերն Կ. Պոլսի Պատրիարքէն անկախ կընէր և թողաւ թիւն կրտսր Սոյ կաթողիկոսին Բ. Գրան հետ ուղղակի հաղորդակցութիւն ունենալ:

Այս ֆէրմանն, որ Կ. Պոլսի պատրիարքաց իրաւասութիւններն ճշգրտ նախկին ֆէրմաններու բոլորովին հակառակ է, մի ամենամեծ հարուած էր սոցա առանձնահայրհարհարութեանց: Կ. Պոլսի պատրիարքներն, ի մէջ այլոց, կը կորսնցանէին այն իրաւունքն որ ունէին յայտարար քահանայներն պատժելու:

1881 յուլիս 31-էն մինչև օգոստոս 12, պատրիարքը Բ. Գրան չորս խնդրագիր (տարբեր) ուղարկեց, բողոքելով մի այդպիսի պէրաթի դէմ որ պատրիարքարանի իշխանութիւնը և անանձնահարհարութիւններ կոչեցանէր և միանգամայն կը խանգարէր հայոց եկեղեցւոյ կաղապարահարութիւնը:

Այս է համառօտ կերպով Սոյ կաթողիկոսին խնդիրը որ Բ. Գրան հակամիտ կը թուի պատրիարքարանի նախատուար կերպով կարգադրել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— «Բէյութի ընկերութեան» Կ. Պոլսից հեռագրում են, մարտի 7-ից, թէ տեղական արաբական «Ել Ջէլալ» լրագրի մէջ յօդուած տպեց, որի մէջ եռանդուն կերպով յարձակվում է ֆրանսիական գործողութիւնների դէմ Ալժիրից, և պնդում է որ Ալժիրից արաբների մէջ անբաւականութեան զգացմունք է տրուում ֆրանսիացիների դէմ և որ նրանք պատրաստ են ամեն միջոցներ գործ դնել Սի-Ալժիրին և Սի-Ալժիրին (սպասումների կրկնում առաջնորդ Ալի-Բէյ-խալիֆան համակողմ առաջնորդեց Տունիսի առաջնորդներին դրանց դաշին կապել ֆրանսիացիների դէմ արաբների ընդհանուր ապստամբութիւն կազմակերպելու համար: Նա Ալժիրից յայտնի առաջնորդ Բու-Ալմուսն ևս առաջնորդեց մասնակցել ապստամբութեան:

— «Բէյութի ընկերութեան» Կ. Պոլսից հեռագրում են, մարտի 9-ից հետեւեալ: Զուռնական «Նէօլոգոս» լրագրում յոռաց պատրիարքի դէմ տպված մէկ յօդուածի պատճառով, մոտաւորապէս 600 յոյներից բաղկացած մէկ խումբ հաւաքվեցաւ «Նէօլոգոս» լրագրի խմբագրութեան շինութեան առջև, մասա խմբագրութեան գրասենյակը և այլքն լրագրի այնտեղ գտնված օրինակները: Մի և նոյն ժամանակ խմբագրութեան մէջ գտնված մի քանի անձինք ձեռն կրան, որոնց խումբ ևս այդ լրագրի խմբագիր-հաստատակիչ Կարդին, որը, ինչպէս լսվում է, արդէն մեռաւ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳՈՒՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒՐԻԿ, 10 մարտի: Լիվոլայի թատրոնի այդպիսով ժամանակ փնտրեցաւ 72 տարեկան ծերունի: Լուր է տարածված որ մանուֆաբուրայի բաժնի դիրիկտոր Նրմալի տեղ Տեմիրիազով կը նշանակվի: Հիւսիսային երկաթուղու հարցը յանձնված է հաղորդակցութիւնների միջնորդութեան առանձին մասնաժողովի քննութեանը: Բիւսսէի իշխանական է դրում:

Խմբագիր-հաստատակող ԳԻՒԳՈՒ ԱՐՄԻՈՒՆԻ

Ե. Թ.

